

LAKIALOITE 86/2012 vp

Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa esitetään, että lääkäreiden ja muun terveydenhoidon ammattihenkilöstön oikeuksia toimia omantuntonsa ja vakaumuksensa mukaan parannettaisiin. Heille ehdotetaan oikeutta vakaumuksen perusteella kieltäytyä tekemästä lupapääätöstä raskauden keskeyttämisestä ja oi-

keutta kieltäytyä raskauden keskeyttämisestä, jos nämä tehtävät eivät muodosta olennaista osaa virkatehtävistä ja tehtävät on mahdollista hoitaa työnjaollisin järjestelyin vaarantamatta potilaan oikeuksia.

PERUSTELUT

Suomessa lausunnonantaja- tai suorittajalääkärillä ei ole lakiin perustuvaa oikeutta vakaumukseen perustuen kieltäytyä ottamasta raskauden keskeyttämispyyntöä tutkittavakseen. Aborttikysymyksessä on vastakkain voimakkaita eettisiä argumentteja. Kun aborttilainsäädäntö suoja lähinnä niiden vakaumusta, jotka katsovat ihmisen elämän alkavan vasta lapsen syntyessä, on suuri vaara, että aborttiin negatiivisesti suhtautuvat terveydenhuollon ammattihenkilöt joutuvat syrjinnän kohteeksi uskonnosta tai muusta syystä johtuvan vakaumuksensa vuoksi. Puuttuvan kieltäytymisoikeuden vuoksi ollaan erittäin lähellä syrjintää esimerkiksi niiden lääkärien kohdalla, jotka eivät vakaumuksensa vuoksi voi erikoistua gynekologiaan. Kuitenkin käytännön työssä toimiminen olisi täysin mahdollista suorittamatta raskauden keskeytyksiä.

Lääkärin toimiessa virkamiehenä hänen keskeisin yleinen velvollisuutensa on suorittaa virkatehtävät henkilökohtaisesti, eikä hän saa siirtää tehtäviään toiselle virkamiehelle, ellei erityissäännös anna tähän mahdollisuutta. Tällöinkin asiasta päättää ylempi viranomainen toimivaltansa puitteissa. Virkamiehellä on samat perusoikeudet kuin kaikilla muilla henkilöillä, eikä pelkkä virkamiesasema tee mahdolliseksi virkamiehen perusoikeuksien rajoittamista. Perusoikeussäännökset ovat erityisen merkityksellisiä lainsäätäjän toiminnassa, ja niistä voidaan johtaa eduskuntaan lainsäätäjänä kohdistuvia aktiivisia toimintavelvoitteita. Koska oikeus kieltäytymisestä aborttiin koskee erittäin keskeistä eettistä periaatetta, elämän suojelua, terveydenhuollon henkilökunnan omantunnon- ja vakaumuksensuoja tulisi toteuttaa lainsäädännöllä eikä jättää sitä tapauskohtaisena yksittäisten

henkilöiden toteutettavaksi tai riippuvaiseksi hallinnollisista järjestelyistä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on perusoikeusuudistuksen yhteydessä todennut, että terveydenhuollon henkilökunnan uskonnollista tai muuta vakaumusta on kunnioitettava. Jo perusoikeuskomitea puolsi, että viranhaltijan tai työntekijän vakaumusta raskauden keskeyttämiseen liittyvissä tehtävissä terveydenhuollossa suojattaisiin hallinnollisin järjestelyin (KM 1992:3). Hallitus toteaa esityksessään HE 309/1993 vp, että uskonnon- ja omantunnonvapaus puoltaa yleisesti työnjaollisia tai muita hallinnollisia järjestelyjä, joilla vältettäisiin henkilön velvoittaminen vakaumustaan loukkaaviin työtehtäviin. Hoitotoimenpiteestä kieltäytyminen tulee kysymykseen siinä tapauksessa, että on muita vaihtoehtoja. Tällaisissa tapauksissa työn järjestelyillä tai muilla vastaavilla toimenpiteillä tulee varmistaa asianmukainen hoito ja huolto muun henkilön suorittamana (StVL 5/1994 vp). Myös perustuslakivaliokunta yhtyi tähän näkemykseen.

Jo ennen perusoikeusuudistusta on katsottu perustuslakivaliokunnan kannanottojen tukevan sellaista tulkintatapaa, että virkamies voi oikeutetusti kieltäytyä vakaumuksensa perusteella tietyistä virkatehtävistä, jos muiden oikeudet eivät vaadi juuri kyseisen virkamiehen suorittavan virkatehtävää. Teosta, joka on virkatehtävien olennainen ja pysyvä osa, ei voisi kieltäytyä (Bruun—Mäenpää—Tuori 1988, samat 1995).

Euroopan neuvoston päätöslauselmassa 1763 (2010) todetaan, että hoitohenkilökunnalla on oltava oikeus ilman mitään sanktioita tai syrjintää kieltäytyä tekemästä tai avustamasta abortin tai eutanasian suorittamisessa. Neuvoston jäsenmaiden tulee kehittää säädöksensä niin, että ne turvaavat henkilöstön omantunnonvapauden.

Uskonnon ja omantunnon vapaus taataan mm. Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (10 artikla), Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (9 artikla), Euroopan neuvoston direktiivissä (2000/78/EY, 27.11.2000. Direktiivi yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista) ja YK:n Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (18 artikla).

Hippokrateen valassa velvoitetaan lääkäriä suojelemaan sikiön elämää yhtä lailla kuin ihmiselämää yleensä. Siinä sanotaan: "En tule antamaan kenellekään mitään kuolettavaa myrkyä... Samoin en tule antamaan naiselle sikiötä tuhoavia aineita." Maailman lääkäriiliiton vuonna 1948 antamassa ja edelleen voimassa olevassa Geneven julistuksessa vedetään ihmiselämän alkamisen raja hedelmöittymiseen, ja näin ollen velvoitetaan lääkäriä suojelemaan alkioita: "Pidän ihmiselämää, hedelmöittymisestä lähtien, mitä suurimmassa arvossa, enkä uhkauksesta-kaan käytä lääkärintaitoani ihmisyyden lakeja vastaan." Lääkäriiliiton kannanoton mukaan lääkäriillä tulisi olla omantunnonsyistä oikeus kieltäytyä raskauden keskeyttämisestä.

Ihmiselämän alkamisajankohdasta käydään jatkuvasti keskustelua. Lainsäädännössämme-kin tästä on jossain määrin erilaisia käsityksiä, sillä esimerkiksi perintökaaren mukaan ennen testamentin tekijän kuolemaa siitetyn ja sittemmin elävänä syntyvän hyväksi voidaan tehdä testamentti. Ajatellaan siis, että jo hedelmöittynyt munasolu on potentiaalinen perijä. Suomen Lääkäriiliiton eettisten periaatekysymysten valiokunta on kannanotossaan todennut: "Jos sikiötä nimitetään ihmiseksi hedelmöittymisestä lähtien, jokainen raskaudenkeskeytys olisi murha." On lääkäreitä ja sairaanhoitajia, jotka ajattelevat, että ihmiselämä alkaa hedelmöittymisestä. Heidän vakaumuksensa mukaan osallistuminen raskauden keskeytykseen merkitsee osallistumista ihmisen surmaamiseen.

Läntisen Euroopan maista ainoastaan Suomessa ja Ruotsissa terveydenhuollon henkilöstöllä ei ole lakiin perustuvaa oikeutta kieltäytyä vakaumuksen perusteella suorittamasta abortteja tai laatimasta niihin liittyviä lausuntoja. On kestänyt tältä puolustaa omantunnon vapauden puutetta sillä, että näin vaikeutettaisiin aborttioikeuden toteutumista. Missään muussa maassa näin ei ole käynyt.

Etiikka on hyvän ja pahan, oikean ja väärän pohtimista eikä vain oikeudellisten normien noudattamista. Kun lääketieteen yhä kehittyessä lääkäreiltä ja myös muilta terveydenhuollon ammattihenkilöiltä edellytetään yhä enemmän eet-

tistä pohdintaa, heillä tulisi olla myös oikeus toimia tämän pohdinnan tulosten mukaisesti silloin, kun potilaan perusoikeudet, henki ja mahdollisuus saada tarvitsemaansa hoitoa eivät tästä syystä vaarannu.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin (239/1970) uusi 6 a § seuraavasti:

6 a §

Lääkärillä on oikeus vakaumuksen perusteella kieltäytyä tekemästä lupapäätöstä raskauden keskeyttämisestä ja oikeus kieltäytyä raskauden keskeyttämisestä, jos nämä tehtävät eivät muodosta olennaista osaa hänen virkatehtävistään ja tehtävät on mahdollista hoitaa työnjaollisin jär-

jestelyin vaarantamatta potilaan oikeuksia. Tämä kieltäytymisoikeus koskee myös muita terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 20 päivänä joulukuuta 2012

Leena Rauhala /kd
Peter Östman /kd
Jouko Jääskeläinen /kd
Sauli Ahvenjärvi /kd

Sari Palm /kd
Mika Niikko /ps
Markus Lohi /kesk
Tapani Tölli /kesk